

KORTE BIJDRAGEN

POSTUME KARAKTERMOORD

Recensie van: J.H. de Vey Mestdagh (ed.), *Raadgeving aan mijn zoon. Autobiografie van Gabriël Lambertus de Vidal de Saint Germain 1764-1820*, Groningen 1997, 150 blz., ill., genealogieën, index.

Sociale stijging door een huwelijk is één ding, sociale erkenning een ander. Tot zijn grote frustratie merkte Gabriël Lambertus de Vidal de Saint Germain (1764-1832) dat het één niet automatisch uit het ander voortvloede. De Vidal was geboren uit een Franse vader en een te Maastricht wonende 'Nederlandse' moeder. Het bewijs van het huwelijk van zijn ouders is tot heden niet gevonden. Na de dood van zijn vader, al enkele jaren na zijn geboorte, groeide De Vidal op te Maastricht bij de familie van zijn moeder.

Na de Latijnse school ontvlucht te zijn en twee jaar wat geleerd te hebben in geografie, rekenen en wiskunde ging De Vidal in het leger van de Verenigde Republiek. Zijn lage maatschappelijke positie bracht mee dat hij geen hoge officiersfunctie verwierf. In 1795 nam hij uit trouw aan de stadhouder ontslag uit militaire dienst.

Ondanks zijn beperkte opleiding werd hij gouverneur van een aantal zonen van Adolf Warner van Pallandt tot Eerde en later van de zoon van Frederik Rudolf Carel graaf van Rechteren tot Hofstede. Denkelijk vervulde hij de taken van oppasser en repetitor en werd het onderwijs aan de kinderen aan meer bekwaamere personen overgelaten. Niettemin schatte hij zijn positie hoog in.

In het zondagsgezelschap dat op Hofstede werd gehouden, kwam De Vidal in aanraking met Jasper Gerrit van Ittersum tot 't Relaar en zijn dochter Isabella, en er bloeide iets moois op tussen De Vidal en Isabella. Na aanvankelijke weigering van haar vader huwden ze, met zijn toestemming, in 1806. Al twee jaar later stierf Isabella te Kleef aan complicaties na de bevalling van zoon Gabriel Gaspert Gerrard in 1808.

De Vidal ging in de buurt van 't Relaar wonen en leefde van een boerenbedrijf en slecht betaald huisonderwijs. Na de aftocht van de Fransen in 1814 ging hij weer in militaire

dienst en paste hij op de magazijnen te Doesburg. Nadat schoonvader Van Ittersum in 1819 was gestorven, betrok hij met zijn zootje 't Relaar en het jaar daarna voltooid hij de *Raadgeving aan mijn zoon*. Het was een rechtvaardiging voor zijn daden, een eerbewijs aan zijn (paternalistische) liefde voor Isabella, een afrekening met de familie Van Ittersum en een postume karaktermoord op zijn schoonvader Jasper Gerrit van Ittersum. De Vidal begint zijn raadgeving met zijn zoon op het hart te drukken, dat, mocht hij kinderloos overlijden, hij vooral geen goederen aan de familie Van Ittersum moest nalaten. Die familie had hem altijd met 'een soort van minachting' aangezien.

De Vidal achtte zichzelf van gelijke adellijke geboorte als de Van Ittersums, ofschoon de verbinding naar zijn Franse adeldom obscuur was en hij na 1814 niet in adel werd opgenomen. Hij wekt voortdurend de indruk een man van de redelijkheid en het verstand te zijn, terwijl de rest van zijn omgeving dwaalt. Bij nietige voorvallen had hij altijd wel een toepasselijke platitude bij de hand die hij voor hoge wijsheid hield, vooral op het terrein van de pedagogie. Zijn schoonvader Jasper Gerrit beschouwde hij als een onredelijk en krenterige man, die bovendien zijn dochter materieel niet gaf wat haar naar haar adellijke status toekwam. De relatie tussen de beide mannen wordt door gekibbel over geld vertroebeld. De Vidal had nauwelijks geld en wat Isabella meekreeg viel hem, ondanks zijn verzekering dat hij uit liefde getrouwd was, behoorlijk tegen. Van Ittersum had wel zijn adellijk goed 't Relaar, maar dit bracht maar weinig geld op. Daarbij werd hij nu ook nog belast met de eelust van de ambteloze, zonder inkomsten levende, De Vidal.

Volgens De Vidal, die zich na zijn huwelijk met kroonprinsenkoorts als mede-eigenaar opwierp, beheerde Van Ittersum zijn goederen niet goed. Deze voormalige employé van de Van Pallands en Van Rechterens maakte (in plaats van zijn schoonvader te prijzen dat hij zijn personeel en zijn domestique niet het vel over de oren haalde) Van Ittersum ook verwijten over de vele voorrechten die het personeel had; voorrechten die in het nadeel van de familie waren.

Al had Van Ittersum duidelijk zijn nukken en

kon hij misschien niet goed met geld overweg, een bruuw was hij toch ook weer niet. In Isabella's eigen levensbeschrijving komt geen kwaad woord over haar vader voor. Opgevoed bij de familie Van Haren in Friesland, sprak en schreef Isabella Frans. Op 't Relaar was een clavecimbel en ze las veel. Net als haar vader was ze geïnteresseerd in diverse wetenschappen. In de intellectuele opvoeding was dus voorzien. Dat ze weinig elegant was – 'misselijke manieren' had volgens De Vidal – moet aan haar fysieke constitutie gelegen hebben, waar met lessen ook niet veel aan te veranderen viel. Ofschoon Van Ittersum niet rijk was, stak hij zich voor het huwelijk van zijn dochter in de schulden; tien jaar later bij zijn dood bleek dat drieduizend gulden te zijn geweest. Na vele spanningen op 't Relaar maakte hij het De Vidal en Isabella financieel mogelijk de havezate te verlaten om zelfstandig een huishouden te gaan inrichten. Maar ook na zijn vertrek en na de dood van Isabella bleef De Vidal regelmatig om geld of leningen vragen.

Kortom, de beroide De Vidal mocht eigenlijk wel dankbaar zijn voor wat hij in de schoot kreeg geworpen. Hij reageerde echter alsof het allemaal zijn recht en dat van zijn zoon was. Deze tweede generatie De Vidal verging het overigens sociaal beter. Gabriel Gaspert Gerrard de Vidal was, met de goederen van Van Ittersum als basis, in staat zijn bezit uit te breiden en trouwde nog met een gravin Van Rechteren.

De Raadgeving is vakkundig uitgegeven. In de transcriptie zijn geen verbeteringen in De Vidals spelling aangebracht. (En men kan daarom maar hopen dat deze gouverneur nooit Nederlands heeft hoeven te onderrichten, want zijn spelling is twintig jaar na Siegenbeek abominabel.) Het blijft alleen jammer dat niet alle genoemde personen van een biografische toelichting zijn voorzien.

Jean Streng

JOHANNIETER BRONNEN

Johanna Maria van Winter, *Sources concerning the Hospitallers of St John in the Netherlands, 14th-18th centuries*. Studies in the history of Christian thought, vol. LXXX (Leiden, Boston, Keulen: Brill,

1998, VIII + 821 blz.) ISBN 90-04-10803-3

De basis van deze kloekke uitgave werd 35 jaar geleden gelegd, toen de editor enige tijd op Malta en in Karlsruhe en Mons onderzoek deed naar de daar berustende archivalia betreffende de johannieters. In de loop der jaren werd dit corpus aangevuld met andere niet eerder uitgegeven bronnen, die nu voor onderzoek toegankelijk zijn gemaakt.

Het boek is verdeeld in vier afdelingen met verschillende soorten bronnen. In de sectie A. zijn voornamelijk uit de eerstgenoemde drie archieven ruim tweehonderd brieven, oorkonden en enkele rekeningen, deels integraal, deels verkort in de uitgave opgenomen, daterend uit de periode 1319-1797 (A.). De stukken handelen meest over de interne organisatie van de orde. Gezien de grote verspreiding van deze stukken over archieven in binnen- en buitenland is het duidelijk dat deze bronnen nu voor het eerst voor nadere bestudering beschikbaar zijn.

Vooraf van groot belang voor de geschiedenis van Utrecht en omgeving is de 14de-eeuwse staatboek van het Catharijneconvent aldaar, dat in het stadsarchief van Gent ontdekt werd (B.). Het register biedt 200 pagina's informatie over het beheer van de vele conventsgoederen, alsmede details over ligging en gebruikers.

De visitaties van 1495 (C.2), 1540 (C.3) en 1594 (C.4) zijn in 1927 reeds grotendeels gepubliceerd naar een contemporain afschrift (in *BMHG XLVII*). De balijen Mechelen en Burgsteinfurt ontbreken in de visitatie van 1495 in het uitgegeven Arnhemse handschrift. Een fragment van dit gedeelte was al wel gedrukt, naar een transcriptie van Van Winter, in G.F. Noordhuis, *De Johannieters in Stad en Lande* (Warffum 1989), welk boek in de literatuurlijst overigens ontbreekt. Omdat de eerdere uitgave van de visitatie van 1540 slechts enkele balijen omvat, is de editie van de twee genoemde visitaties een belangrijke aanvulling. De visitatie van 1594 is, na controle aan de hand van het handschrift in het Gelderse rijksarchief, voor de volledigheid ook opgenomen.

De visitatie van de balije Utrecht in 1603 (C.5), nu voor het eerst uitgegeven, geeft de treurige toestand van de commanderijen in